

Національний університет «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

Інститут вивчення проблем злочинності
Національної академії правових наук України

**ЗАХИСТ ПРАВ
І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ
У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ**
матеріали наукового семінару
20 травня 2011 року

Харків
2011

відповідальності кожного, хто вчинив злочин. У певних випадках бажаним результатом змагального судочинства є взаємоприємний для сторін компроміс, за умови відшкодування потерпілому шкоди.

Консервативність правосвідомості правозастосувачів не має шансу бути подоланою доки незмінними залишатимуться критерії та показники, за якими провадиться оцінка роботи органів системою кримінальної юстиції, зокрема, й нині визначальний показник розкриваємості злочинності.

Запропонований перелік напрямків не є безспірним, а тим більш вичерпним. Це обумовлює необхідність подальших серйозних наукових розробок щодо корегування концептуальних положень сучасної кримінально-процесуальної політики з метою гармонізації інтересів у сфері кримінального судочинства.

*В.В. Ванярчук,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

ПОЄДНАННЯ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО ТА ОБ'ЄКТИВНОГО В КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ДОКАЗУВАННІ

Як і будь-який вольовий акт поведінки людини, доказування поєднує в собі зовнішні (об'єктивні) і внутрішні (суб'єктивні) властивості. Зовнішня сторона утворює її об'єктивну сторону, а внутрішня – суб'єктивну. На сьогоднішній день наука кримінального процесу взагалі і теорія доказів зокрема, на жаль, не приділяють належної уваги суб'єктивним моментам, не визнають належної ролі, яку відіграє категорія «особистість» в доказуванні та правозастосуванні. Пояснюється це тим, що дослідження суб'єктивних начал відноситься вченими-процесуалістами до предмету вивчен-

ня загальної та юридичної психології, юридичної логіки та криміналістики. Однак, на наш погляд, «розкидання» по різних галузях зовнішнього і внутрішнього одного й того ж поняття є нелогічним і неприпустимим, оскільки впливає на повноту його дослідження. Так, в науці кримінального права внутрішній аспект складу злочину займає центральне місце і служить підставою для розмежування ряду схожих складів злочинів.

Таким чином, в юридичній науці присутні два різні підходи: – перший: до внутрішнього «я» злочинця, яке допустимо розглядати в матеріальній галузі права, і – другий: до особистісного «я» суб'єкта кримінально-процесуального доказування (причому це може бути той же злочинець-підозрюваний, обвинувачений, підсудний, засуджений – він один із суб'єктів доказування), яке в процесуальній науці (не лише в кримінальній, а й у науці цивільного, адміністративного, господарського, конституційного процесів) чомусь залишається без належного наукового вивчення. Хоча слід відзначити, що дослідження окремих категорій суб'єктивної сторони доказування та правозастосування наука кримінального процесу допускає (а кримінально-процесуальне право як галузь права дещо регламентує), наприклад, «внутрішнє переконання» окремих суб'єктів доказування сторони обвинувачення та суду.

На нашу думку, належному розгляду внутрішньої сторони кримінально-процесуального доказування та правозастосування перешкоджало намагання більш глибоко розглянути доказування в об'єктивному світі, що впливало із розуміння його лише як пізнавальної та посвідчувальної діяльності, і не включення до його змісту обґрунтування своєї правової позиції суб'єктом доказування. Превалювання в українській процесуальній доктрині підходу до доказування як єдності збирання, перевірки (дослідження) і оцінки доказів не дозволило розвинути науковим розробкам в галузі внутрішнього змісту доказування (сам термін доказування використовується досить часто в науці та практиці, як правило, у відриві від терміну «суб'єкт»). Єдність складових поняття «доказування» набуло закріпленого всепоглинаючого наукового характеру, що виключає глибинне дослідження суб'єктивної основи прояву доказової можливості особи, окрім оцінки доказів. Таким чином, розуміння доказування лише як

пізнавальної та посвідчувальної діяльності обумовило звужене наукове бачення доказування.

Всі елементи об'єктивної сторони доказування (збирання, перевірка (дослідження)) походять із розумового, свідомого, внутрішнього світу суб'єкта доказування. Тобто існування поняття (суб'єктивна) сторона, вона займає домінуюче положення по відношенню до сторони зовнішньої. Отже, зовнішня сторона перебуває в нерозривному зв'язку із внутрішньою (суб'єктивною) позицією і прямо від неї залежить. Таким чином, на наш погляд, при вивченні сутності та змісту кримінально-процесуального доказування потрібно досліджувати не тільки об'єктивну, а також і суб'єктивну сторону в доказуванні суб'єкта.

В юридичній літературі ідея розгляду в межах структури окремих правових категорій таких його складових як об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона і суб'єкт – не нова. Найбільшого поширення такий підхід набув у кримінальному праві. Однак і в інших галузях права вчені вважають за можливе використання такого підходу для розгляду окремих категорій¹. Використання його при дослідженні кримінально-процесуального доказування є цілком правомірним, виправданим і більш того єдино можливим, щоб повніше і правильніше дослідити його зміст.

¹ Зокрема, він використовувався В.С. Смородинським та Л.М. Шипіловим для розгляду категорії влади. Див.: Смородинський В.С. Судова влада в Україні (загальнотеоретичні проблеми): дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 — Харків, 2001. — С.34-48; Шипілов Л.М. Народовладдя як основа демократичної держави. — 2009. — С. 71.